

POMM1083
Suomen kielen ja
kirjallisuuden
pedagogiikka
(5 op)

**Lukeminen,
lukustragiat**

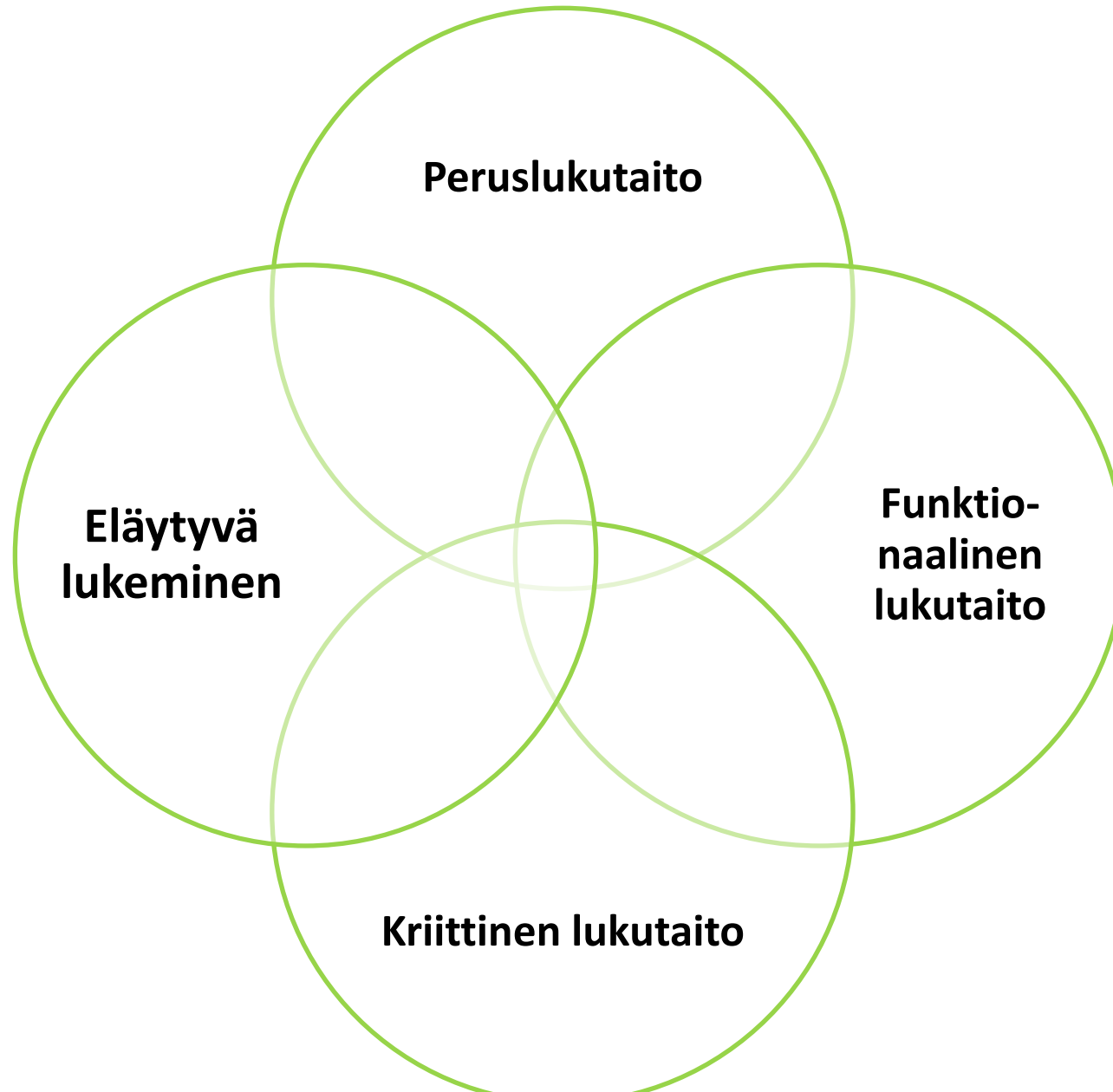
30.1.2025
Sanna Mustonen
(Mari Hankala)

sanna.s.mustonen@jyu.fi

Tänään

- Kieli-moduulitehtävien lyhyt purku
 - Jaa ryhmässä yksi keskeinen asia, jonka otat tehtävästä pedagogiikkaasi
- Lukemisen taidon ohjaaminen teknisen taidon jälkeen
 - Jos opintoihisi ei kuulu 5 op:n alkuopetuksen opintojaksoa, suositus tehdä moduulitehtävä, joka keskittyy lukutaidon alkuvaiheeseen!

Lukutaidon ulottuvuudet

Miten kehittyvät suhteessa toisiinsa?

Ulottuvuuksien suhteutuminen: onko jokin ulottuvuus/taito muiden pohjana?

Miten tukevat toinen toisiaan?

Miten kehittyvät suhteessa tausta-tekijöihin: lukijan ikään, lukuharrastukseen, toimintaan monenlaisissa kieliympäristöissä?

Funktionaalinen lukutaito

Tekstien tilanteinen käyttö, kieliympäristöt huomioon – ns. autenttiset tekstilajit koulussa, opetuksessa, lasten ja nuorten tekstimaailmassa

→ PEDAGOGIIKAN KANNALTA:

- **Tekstilajien ominaispiirteiden tunteminen**
- **Lukemisen strategiat**
 - Otetaan huomioon tekstin tarkoitus, tavoite, tekstilaji ja konteksti
 - Esimerkiksi joskus lukeminen on silmäilevää ja valikoivaa, joskus tekstiin syventyvää; joskus eläytyvää, joskus tekstin perustelujen paikkansapitävyyttä pohtivaa

Millaista lukutaitoa elokuvalipun lukeminen vaatii?

- Tekstilajeilla funktiot
 - Tulkinta / ymmärtävä lukeminen edellyttää sosiaalistumista tilanteeseen
- “Miten elokuvalippua luetaan?”
- Yksilölliset skeemarakenteet

Entä nämä?

Millaiseen ymmärrykseen tekninen, sisältöä toistava lukutaito riittää?

Lukutaidon osia/tasoja kognitiivisen näkökulman mukaan (Grünthal 2020, Kauppinen 2010)

L
U
K
U
S
T
R
A
T
E
G
I
A
T

- **Tekninen lukutaito/dekoodaus (mekaaninen lukutaito)**
 - Kirjain-äännevastaavuus, kirjainten yhdistely ja purkaminen -> merkitykset
 - Sanatarkka lukeminen (yksityiskohdan muistaminen)
- **Ymmärtävä lukutaito**
 - Pystyy kertomaan omin sanoin lukemastaan
- **Erittelevä lukutaito**
 - Pystyy näkemään yksityiskohdat suhteessa kokonaisuuteen ja tekemään päätelmiä tai vertailuja (syy-seuraussuhteet)
- **Tulkitseva lukutaito**
 - Ymmärtää tekstin symbolisia tasoja ja kielen tyylikeinoja, täyttää tekstin aukkoja
- **Arvioiva, kriittinen lukutaito**
 - Pohtii tekstin sisältöä suhteessa muuhun asiasta saatavilla olevaan tietoon, arvioi tekstin kirjoittajaa, julkaisumuotoa ja -foorumia -> tekstin tiedon kyseenalaistaminen tarvittaessa
- **Luova lukutaito/ soveltava lukutaito**
 - syntyy uusia ajatuksia ja vaihtoehtoisia toimintatapoja

Sujuva lukeminen ->
sujuvuuden harjoittelu

Vertaisryhmän
tuki

Opettaja
ohjaajana/
mallintajana

Limittäisyys,
lomittaisuus

Toiminnallinen/funktionaalinen lukutaito ja ymmärtämisen strategioiden ohjaaminen

Toistava taso (tietäminen)

→ *kuka, mitä? Mitä Punahilkka teki metsässä?*

- Lukija löytää tekstistä asiatietoa

Päättelevä ja tulkitseva taso (ymmärtäminen)

→ *miksi, miten? Miksi Mummo päästi suden sisään?*

- Lukija pohtii tekstien osien välisiä suhteita, tekee päätelmiä

Arvioiva taso (analysointi ja arviointi)

→ *Mitä mieltä olen? Mitä mieltä olet tarinasta? Millainen metsästäjä mielestäsi oli? Perustele mielipiteesi.*

- Lukija yhdistää uutta tietoa omiin vanhoihin tietoihin ja muodostaa johtopäätöksiä ja omia mielipiteitä

Soveltava taso (synteesi ja soveltaminen)

→ *Mitä seuraa, mihin johtaa, mitä muita vaihtoehtoja? Miten muuten tarina olisi voinut päättyä? Mikä on tarinan merkitys ja opetus (tytöille?)? Mitä punahilkan ja suden kohtaaminen edustaa?*

- Lukija kehittelee ajatuksia eteenpäin, pohtii vaihtoehtoja, soveltaa lukemaansa.

(Holopainen 1996; Lerkkanen 2006)

> Aapinen

> Tarinat

> Tehtävät

> Tehtäväkirjat

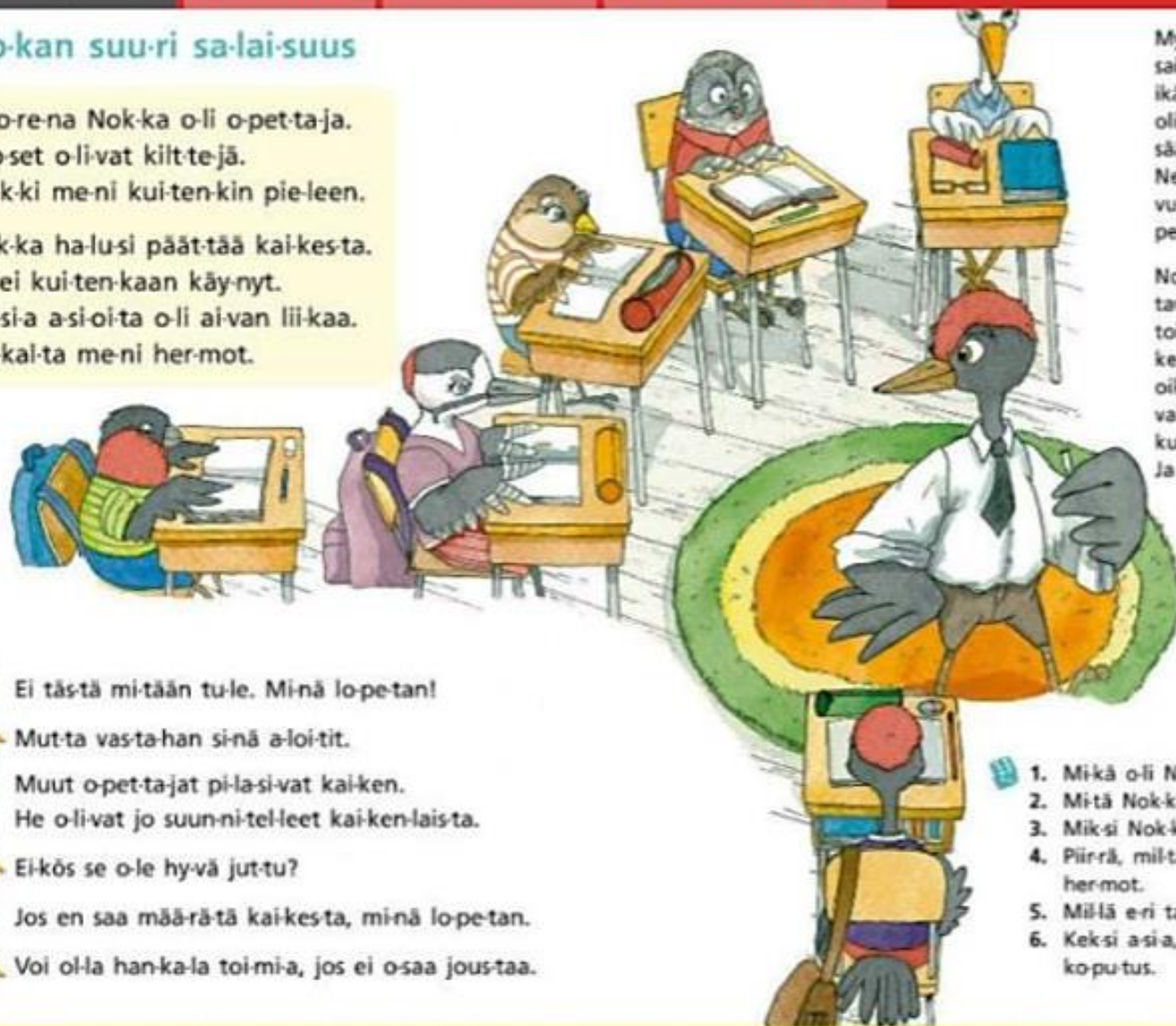
No-kan suu-ri sa-lai-suus

Nuo-re-na Nok-ka o-li o-pet-ta-ja.
Lap-set o-li-vat kilt-te-jä.
Kaik-ki me-ni kui-ten-kin pie-leen.

Nok-ka ha-lu-si päät-tää kai-kes-ta.
Se ei kui-ten-kaan käy-nyt.
Uu-si-a asi-oi-ta o-li ai-vaan lii-kaa.
No-kai-ta me-ni her-mot.

134

- Ei tästä mi-tään tu-le. Mi-nä lo-petan!
- Mut-ta vas-ta-han si-nä a-loi-tit.
- Muut o-pet-tajat pi-lasi-vat kai-ken.
He o-li-vat jo suun-ni-tel-leet kai-ken-laista.
- Ei-kös se o-le hy-vä jut-tu?
- Jos en saa mää-rä-tä kai-kesta, mi-nä lo-petan.
- Voi ol-la han-ka-la toi-mi-a, jos ei o-saa jous-taa.

Myöhemmin Nokka löysi ammatin, jossa hän sai yksin päättää. Hän kirjoitti lehteen ikäviä arvos-te-lu-ja. Hänen oma pals-tan-sa oli nimeltään Nokan koputusta. Siinä hän säälimättä arvosteli kaikkea ja kaikkia. Ne olivat Nokan mielestä ihania ja onnellisia vuosia. Nyt kaikki oli toisin. Ennen juttuja pelättiin, nyt niitä eh-do-tet-tiin Nokalle.

Nokka hymyili ilkeästi. Hän oli keksinyt tavan, jolla muut-tui-si jälleen pelätyksi toi-mi-ta-jak-si. Hän kirjoit-tai-si Ukulelen keikasta jotain todella inhottavaa. Se olisi oikein Ukulelille. Hän osasi olla hyvä opettaja, vaikka Nokka ei osannut. Sellaisia äl-lö-tyk-si-ä kuului-kin hiukan kolhaista. Ja siinä Nokka tiesi olevansa taitava.

135

1. Mikä o-li No-kan ens-im-mäi-nen am-matti?
2. Mitä Nok-ka te-ki, kun asi-at me-ni-vät huo-nosti?
3. Mik-si Nok-ka o-li ka-teel-li-nen o-pet-ta-ja U-ku-le-lel-le?
4. Piir-rä, mil-tä Nokka näyt-ti, kun hä-nel-tä me-ni her-mot.
5. Mil-lä eri ta-voil-la o-sa-ta-sa-na on kirjoit-tet-tu?
6. Keksi asi-a, josta Nok-ka val-it-taa. Kirjoita Nokan kopu-tus.

kei-non tah-toi kur-ji-a vä-hän vai-ke-a

te-na-vat ka-ma-laa käs-ke-ä na-pu-tus-ta

Lukustrategiat (Aalto & Kauppinen 2011)

- Lukustrategiat ovat joustavia lukutapoja
 - lukemisen tavoitteen
 - tekstilajin
 - lukijan mukaan.
- Usein jako: **ennen lukemista – lukemisen aikana – lukemisen jälkeen.**
- Perustuvat oman ajattelun säätelyyn
 - vaativat metakognitiivisia taitoja (tiedostuminen omasta lukemisesta, tietoa kehittämisen suunnasta) ja halua taitojen kehittämiseen.
- Tavoitteena on, että oppilas oppii
 - seuraamaan omaa lukemistaan suhteessa lukemisen tavoitteeseen
 - tuntemaan itseään oppijana: mikä auttaa juuri minua?
 - jäsentämään erilaisia tekstejä, miten tärkein tieto löytyy (tekstilaji)
 - käyttämään kielitietoa lukemisen apuna (rakenteet, sanasto)

Lukustrategioita

(Aallolta ja Kauppiselta Aro 2002, Mustonen 2025)

- Ennakointi ja aiemman tiedon aktivointi
 - Mietitään esim. tarinan seuraavia tapahtumia
- Otsikoiden, kuvien tulkinta
- Ydinasioiden löytäminen
- Selventäminen
 - Vaikeiden käsitteiden löytämistä ja niiden merkityksen selvittämistä ennen lukemisen jatkamista
- Tiivistäminen ja yhteenvedon tekeminen
- Uudelleen muotoilu
 - Kappale luetaan, laaditaan kysymyksiä pääasiasta ja yksityiskohdista, kerrataan omin sanoin
- Kysymysten tekeminen
- Takaisin palaaminen
 - Pysähdytään kappaleen lopussa tai tarvittaessa, kysytään itseltä kysymyksiä ja pyritään huomaamaan, mihin kysymyksiin ei osata vastata, opetellaan palaamaan tekstiin systemaattisesti -> tiedon paikallistamisen oppiminen
- Päätelmien tekeminen
 - Opettaja mallintaa synteessin tekemistä

Oppikirjatekstien lukeminen

- Mikä on tekstien tavoite?
- Millaista taitoa vaativat?
- Mikä oppikirjateksteissä voi haastaa?
<https://monikielisenoppijanmatkassa.fi/kielitietoinen-opetus/>
 - Osa 2: kohdasta 3.50>
- Miten oppikirjoissa ohjataan lukemista?
- Miten sinä ohjaisit lukemista?

Lukemisen ohjaaminen

Tarkastelkaa yhtä valitsemaanne oppikirjatekstiä.

maantieto, 5 lk

uskonto, 4 lk (Kipinä)

historia, 5 lk (Forum)

- 1) Millaiseen ymmärtämiseen tehtävät ohjaavat?
 - Toistava, päättelevä, soveltava, arvioiva?
- 2) Miten ohjaisit lukemista? Miten hyödyntäisitte mahdollisimman monipuolisesti erilaisia lukemisen strategioita?
- 3) Valmistautukaa jakamaan ajatuksenne!

38 Brittein saaret

Missä tilanteissa olet käyttänyt englannin kieltä?
Missä maissa puhutaan englantia?

Brittein saaret

▲ Valtameren aallot murentavat kalliota Brittein saarilla. Näin syntyy jyrkkiä rannikoita.

Iso-Britannia

▲ Rivitanssi on irlantilaisista kansantanssia.

Brittein saarilla on kaksi valtiota

Brittein saaret on saariryhmä, joka sijaitsee Euroopan länsiosassa, Atlantin valtameressä. Brittein saarilla on kaksi valtiota, **Iso-Britannia** ja **Irlanti**.

Brittein saarilla on meri-ilmast

Meren läheisyys, tuulet ja runsaat sateet kaikkina vuodenaikoina vaikuttavat Brittein saarten maisemiin ja ilmastoon. Esimerkiksi rannikolla on aaltojen muokkaamia jyrkkiä kalliota.

Meri-ilmaston alueella on sateista ja melko lämmintä ympäri vuoden. Meri-ilmast sopii hyvin maataloudelle. Erityisesti karjanhoito menestyy hyvin Brittein saarilla, koska laitumet pysyvät vihreinä ympäri vuoden.

Isoon-Britanniaan kuuluu neljä osaa

Iso-Britannia on kuningaskunta, jonka kuninkaallinen perhe on tunnettu kaikkialla maailmassa. Todellista valtaa Isossa-Britanniassa käyttävät kuitenkin maan pääministeri ja hallitus.

Isoon-Britanniaan kuuluu neljä osaa: Englanti, Wales, Skotlanti ja Pohjois-Irlanti. Vaikka ne kuuluvat Isoon-Britanniaan, niillä on omaa valtaa päättää joistain omista asioistaan, ja esimerkiksi omat urheilumaajoukkueet.

Englannin kieli on levinnyt kaikkialle maailmaan

Iso-Britannia oli aikaisemmin suuri maailmanvalta, joka hallitsi monia alueita ympäri maailmaa. Muualla maailmassa sijainneita eurooppalaisten hallitsemia alueita kutsuttiin **siirtomaiksi**. Esimerkiksi Intia, Etelä-Afrikka ja Australia olivat Ison-Britannian siirtomaita.

Nykyisin useimmat siirtomaat ovat itsenäistyneet. Niiden kulttuureissa on silti yhä brittiläisiä piirteitä, kuten esimerkiksi maidolla ja sokerilla maustetun teen juominen, kriketin pelaaminen, vasemmanpuoleinen liikenne ja englannin kieli.

▲ Ison-Britannian pääkaupunki Lontoo on yksi Euroopan miljoonakaupungeista. Suurissa kaupungeissa metro on kätevä liikkumisväline. Metroaseman tunnus on "Underground".

Tärkeää

- Brittein saarilla on kaksi valtiota, **Iso-Britannia** ja **Irlanti**.
- **Isoon-Britanniaan** kuuluu neljä osaa: **Englanti**, **Skotlanti**, **Wales** ja **Pohjois-Irlanti**.
- **Meri-ilmast**o vaikuttaa sähän, **maatalouteen** ja **maisemiin** Brittein saarilla.
- **Englannin kieli** on levinnyt kaikkialle maailmaan.

Tehtäviä

1. Mitkä seuraavista ovat valtioita: Pohjois-Irlanti, Irlanti, Englanti, Skotlanti ja Iso-Britannia?
2. Miksi britit tarvitsevat sateenvarjoa tai sadetakkia useammin kuin suomalaiset?
3. Australiassa ja Intiassa pelataan krikettiä, joka on lähtöisin Isosta-Britanniasta.
 - a) Mistä tämä johtuu?
 - b) Mitä Ison-Britannian kulttuuriin liittyviä piirteitä olet nähnyt elokuvissa tai tv-sarjoissa?

14. Seurakunnassa tapahtuu

Sekalainen seurakunta

– Ovatko kaikki paikalla? kysyy valokuvaaja ja vilkaisee kelloaan jo hiukan huolestuneena.
– Aurinko paistaa juuri nyt sopivasta kulmasta.
– No katsotaan, sanoo pastori Taivainen ja yrittää laskea seurakuntansa lampaista. – Juu, kyllä tuossa pyörivät ainakin kanttori, lähetys sihteeri ja kappalainen. Kyllä nuo diakonissat ja nuorisotyönohjaajatkin pian tänne ehtivät.
– Kenen ajatus oli järjestää valokuvaus keskellä iltapäivää? valittaa kanttori. – Joulunaika on muutenkin niin kiireistä.

Samassa paikalle pyyhältää joukko kadonneita lampaista.

– Anteeksi kirkkoherra, perhekerho päättyi vasta hetki sitten ja jouluaskartelut piti saada valmiiksi, pahoittelevat seurakunnan lastenohjaajat ja nuorisotyöntekijä.

– No hyvä kun tulitte. Teillä näyttääkin olevan kimmallista hiuksissanne. Se sopii hyvin joulupotrettiimme. Vihdoin tiedetään olla kaikki paikalla, kiittelee Taivainen.

– Hymyä, olkaa hyvä, kehottaa kuvaaja kärsivällisesti.

– Hei, odottakaa! huutaa untio ja pöllähtää valokuvaan lumikolansa kanssa.

Mikä on seurakunta?

Jeesus lähetti opetuslapsensa viemään evankeliumia eli ilosanomaa kaikkialle maailmaan. Evankeliumi synnytti kristillisen kirkon. Seurakunta tarkoittaa paikallista kirkkoa ja siihen kuuluvia ihmisiä. Seurakunnan sydän on oma kotikirkko.

Seurakunta on pyhä, Jumalasta lähtöisin oleva yhteisö eli suuri yhteinen perhe. Seurakunnan tärkein tehtävä on julistaa Jumalan sanaa, huolehtia jumalanpalvelusten pitämisestä, kasteesta ja ehtoollisesta sekä muista kirkollisista toimituksista. Seurakunnan elämään osallistuu kaikenikäisiä ihmisiä. Toisille heistä seurakunta on työpaikka.

Lähde mukaan!

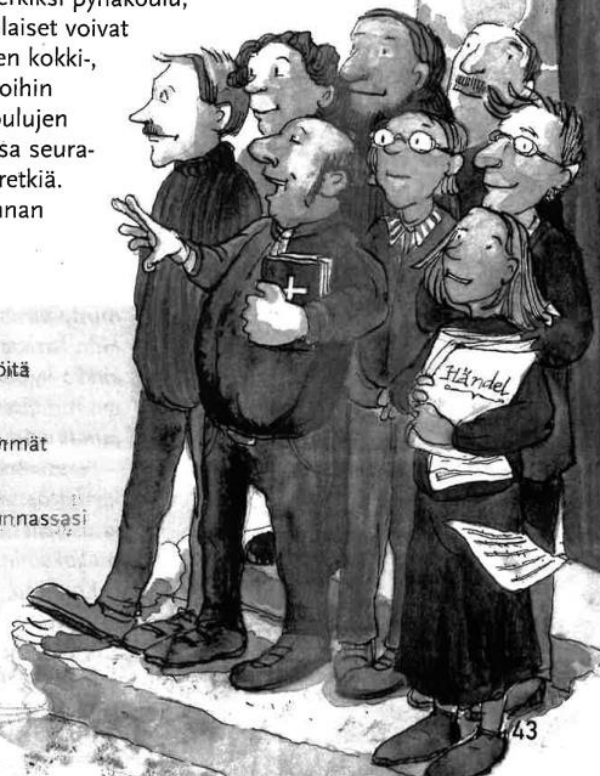
Moni meistä osallistuu seurakunnan toimintaan. Useille meistä tuttuja ovat esimerkiksi pyhäkoulu, päiväkerho ja perhekerho. Koululaiset voivat osallistua myös tyttöjen ja poikien kokki-, askartelu- tai vaikkapa sählykerhoihin sekä lapsikuoron toimintaan. Koulujen loma-aikoina järjestetään monissa seurakunnissa lapsille omia leirejä ja retkiä. Sinäkin voit ottaa osaa seurakunnan järjestämään toimintaan.

TEHTÄVIÄ

1. Keitä eri seurakunnan työntekijöitä kertomuksessa mainitaan?
2. Mitkä ovat seurakunnan tärkeimmät tehtävät?
3. Mitä toimintaa omassa seurakunnassasi järjestetään lapsille?
4. Mitä kerhoja toivoisit, että omassa seurakunnassasi järjestettäisiin?

JOHTOLANKA

Kuka on Raamatun mukaan seurakunnan pää? (Ef. 5:23)

21. Kustaa Vaasa yhdistää Ruotsin

Julmaa valtapeliä

1500-luvun alussa Ruotsi oli vielä hajanainen valtio. Maassa oli vaaleilla valittu kuningas, mutta kruunu vaihtoi usein omistajaa, sillä aatelissuvut riitelivät jatkuvasti vallasta. Valtiota oli vaikea johtaa, kun kuninkaat vaihtuivat tiuhaan.

Keskiajalla Ruotsi oli ollut osa Kalmarin unionia eli Tanskan, Norjan ja Ruotsin liittoa. Suuri osa aatelistosta oli kuitenkin sitä mieltä, että Ruotsin pitäisi erota Kalmarin unionista. Tämä ärsytti Tanskaa, ja se hyökkäsi Ruotsiin.

Taistelut kestivät vuosia, kunnes vuonna 1520 Tanskan kuningas Kristian II sai koko Ruotsin haltuunsa. Tukholmassa hän piti kruunajaisjuhlan, jonne hän kutsui korkearvoisimmat ruotsalaiset aateliset. Juhlan tarkoitus oli kuitenkin hirvittävä. Kristian II teloitutti kaikki vieraansa. Yhteensä 82 korkearvoista aatelistaa sai surmansa. Kristian II halusi teloituksella varmistaa oman tulevaisuutensa kuninkaana ja Ruotsin pysymisen unionissa. Tapahtumaa kutsutaan Tukholman verilöylyksi.

Ruotsalaiset nousevat kapinaan

Tukholman verilöyly ei tuottanut Kristian II toivomaa tulosta, sillä sen seurauksena ruotsalaiset nousivat kapinaan. Vastarintaa johti aatelissuvun poika Kustaa Eerikinpoika Vaasa. Hän oli aiemmin jäänyt tanskalaisten vangiksi, mutta onnistunut pakenemaan takaisin Ruotsiin ja välttänyt Tukholman verilöylyn. Tukholman tapahtumien jälkeen Kustaa joutui piileskelemään. Samalla hän yritti houkutelaa talonpoikia kapinaan.

Kustaa Vaasan ansiosta kapinallisten joukko kasvoi. Kapinallisarmeija lähti liikkeelle. Keski-Ruotsista ja onnistui ajamaan tanskalaiset etelämmäksi. Varakas hansakaupunki Lyypeki liittyi kapinallisten kanssa ja lyypekkiläisten laivaston avulla Kustaa Vaasan joukot onnistuivat häätämään tanskalaiset Ruotsista. Kustaa Vaasa kruunattiin Ruotsin kuninkaaksi 6. kesäkuuta vuonna 1523. Häntä pidetään niin merkittävänä kuninkaana Ruotsin historiassa, että hänen kruunajaispäivänsä on yhä Ruotsin kansallispäivä.

Sarjakuva kertoo Ruotsin historian tapahtumista 1500-luvulla. Kerro oppikirjan tekstin avulla, mitä kuvissa tapahtuu.

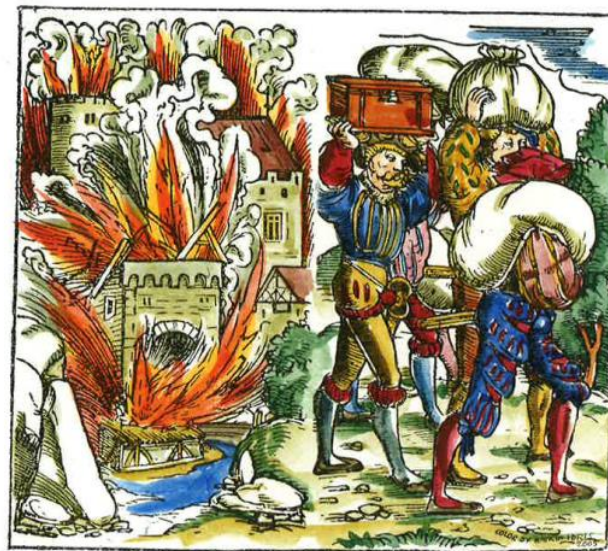
Kustaa Vaasa näkyy nykyisinkin ruotsalaisten arjessa. Hänen kuvansa koristaa esimerkiksi 1 000 kruunun seteliä.

Kustaa Vaasa uudistaa valtakuntaansa

Kustaa Vaasasta tuli köyhän ja hajanaisen valtakunnan kuningas. Katolisella kirkolla oli paljon valtaa ja valtakunnan osia hallitsivat erimieliset aatelissuvut omien pienten armeijoidensa kanssa.

Kustaa Vaasan suunnitelma oli luoda uudenlainen valtio, jossa valta keskitettiin kuninkaalle ja hänen virkamiehilleen. Kuningas päätti myös vähentää aatelissukujen valtaa. Hän lähetti omia virkamiehiään hallitsemaan maan eri osia aatelisten sijaan. Tämä oli mahdollista, koska niin moni merkittävä aatelinen oli kuollut Tukholman verilöylyssä. Virkamiesten määrän lisääminen olikin Kustaan merkittävin uudistus. Valtansa vahvistamiseksi kuningas rakennutti linoja ympäri valtakuntaa. Uudistukset vaativat rahaa, joten **Kustaa Vaasa määräsi kansalaisille uusia veroja.**

Kustaa Vaasan päätös tehdä kuninkuudesta perinnöllinen oli myös tärkeä osa vallan keskittämistä. Perinnöllisyys tarcoitti sitä, että kuninkaan vanhin poika peri vallan isänsä kuoltua. Jo ennen kuolemaansa Kustaa Vaasa vahvisti sukunsa valtaa jakamalla pojilleen herttuakunnat. Esimerkiksi toiseksi vanhimma pojasta Juhana tuli Suomen herttua. Hänellä oli lähes kuninkaan valtuudet alueellaan.

Kirkko menetti uskonpuhdistuksessa sekä valtaa että omaisuutta.

Kirkon valta kuninkaalle

Kustaa Vaasa halusi heikentää katolisen kirkon valtaa Ruotsissa. Uskonpuhdistus antoi tähän mahdollisuuden. Paavin johtama **katolinen kirkko muutettiin kuninkaan johtamaksi luterilaiseksi kansalliskirkoksi.** Uudistuksen jälkeen papisto sai ohjeensa suoraan kuninkaalta. **Papeista tuli sanansaattajia** ja kuninkaan käskyjä luettiin kansalle saarnastuoleista.

Uskonpuhdistus toi lisää omaisuutta valtiolle, sillä kirkon omistamat maatilat, linnat, kirkon keräämät verot ja jopa kirkkojen kultaiset kellot otettiin valtion omaisuudeksi.

Kustaa Vaasa oli ensimmäinen valtansa vakiinnuttanut kuningas Ruotsissa, mutta hänen uudistuksensa jakoivat mielteitä. Osa kansasta piti niistä, mutta esimerkiksi uskontoon puuttuminen ei miellyttänyt kaikkia kansalaisia. Asemansa menettänyt aatelisto kapinoi uudistuksia vastaan, ja kuningasta vastaan tehtiin jopa salamurhasuunnitelmia. Kuninkaalla oli ongelmia myös maan rajojen ulkopuolella, sillä sota Venäjää vastaan rasitti valtakuntaa.

Tehtävät

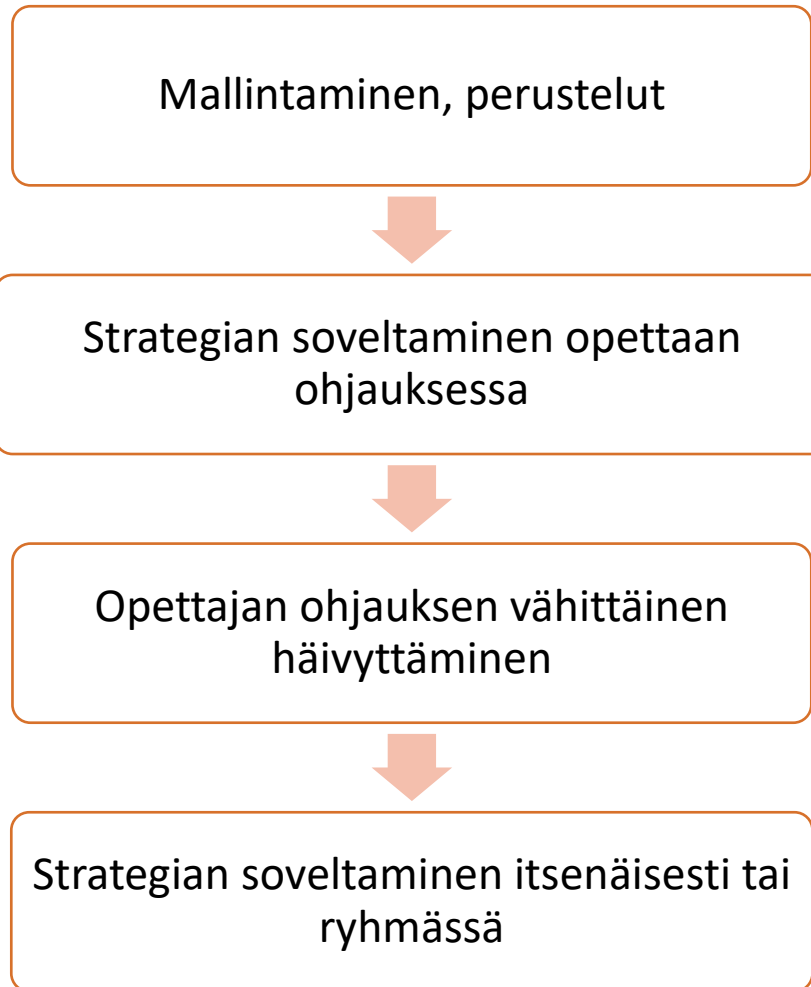
1. Miksi Ruotsin kansallispäivää vietetään 6. kesäkuuta?
2. Selitä
 - a) perintökuninkuus
 - b) kansalliskirkko.
3. Miten Kustaa Vaasa vahvisti kuninkaan valtaa?
4. Elät Ruotsissa Kustaa Vaasan aikaan. Kirjoita kolme syytä, joiden vuoksi
 - a) Kustaa Vaasasta pidettiin
 - b) Kustaa Vaasaa vihattiin.

MUISTA NÄMÄ!

- Kuningas Kustaa Vaasa uudisti valtakuntaa.
- Hän lähetti virkamiehiä ympäri valtakuntaa.
- Hän toteutti uskonpuhdistuksen Ruotsissa.

Lukustrategioiden opettamisen vaiheet

(Aallolta ja Kauppiselta Aro 2002)

1. Aloita yksinkertaisilla harjoituksilla ja siirry vaativampiin, kun strategia hallitaan helpoissa teksteissä.
2. Suunnittele opetus yksilöllisesti: mikä sopii ryhmälle parhaiten, mitkä oman toiminnan arviointimenetelmät ovat tarpeen ja miten oppilaille annetaan palautetta. Integroï harjoittelu luontevaksi osaksi koulutyötä.
3. Open tiedostettava, että oman ohjauksen häivyttäminen voi olla haastavaa.
4. Opetta erityisesti luki- ja oppimisvaikeuksisille, miten taitoja sovelletaan uusissa tilanteissa.

Lukutreeni Miten luet oppikirjan kappaleen?

1. Lue alla oleva fysiikan kirjan teksti viereisen formularadan avulla. Kulje formularataa kynällä eteenpäin samalla kun luet.

MAAPALLO

Maa on kotiplaneettamme

Maapalloa voidaan tutkia satelliittien välittämien kuvien avulla. Avaruudesta katsottuna Maa näyttää hyvin sileäpintaiselta ja tasaisesti kaareutvalta pallolta. Maa ja sen läheisyydessä olevat esineet ovat vuorovaikutuksessa keskenään, minkä seurauksena ne vetävät toisiaan puoleensa. Tätä vetovoimaa sanotaan myös painovoimaksi. Painovoiman vaikutuksesta pysymme maapallon pinnalla emmekä putoa avaruuteen.

Yön ja päivän vaihtelu johtuu maapallon pyörimisestä

Ennen luultiin, että Aurinko sammui yön ajaksi. Nyt tiedämme, ettei Aurinko sammu yöksi, vaan paistaa jatkuvasti. Maa pyörii akselinsa ympäri niin, että puolet maapallosta on auringon valossa. Tällöin valoisalla puolella maapalloa on päivä. Toinen puoli maapallosta on varjossa, jolloin siellä on yö.

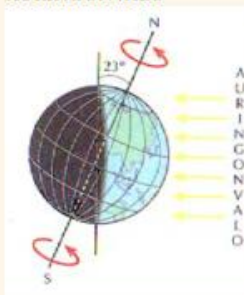
Vuodenajat johtuvat maapallon kallistumisesta ratatasoon nähden Maa kiertää Aurinkoa melkein ympyränmuotoista rataa. Yksi kierros kestää vuoden. Maan akseli on vinossa ratatasoon nähden. Tämä vinous saa maapallolla aikaan vuodenajat. Kun pohjoisella pallonpuoliskolla on kesä, maa on kallellaan aurinkoon päin. Siten pohjoinen pallonpuolisko saa enemmän valoa ja lämpöä kuin eteläinen puolisko. Eteläisellä pallonpuoliskolla on tällöin talvi. Puolen vuoden kuluttua maa on vaeltanut Auringon toiselle puolelle. Nyt eteläinen pallonpuolisko saa enemmän auringon valoa ja sillä on kesä, kun taas pohjoisessa on talvi. Keväällä ja syksyllä molemmat pallonpuoliskot saavat yhtä paljon auringon paistetta.

Avainsanoja
MAAPALLO
PAINOVOIMA
VUOROKAUDEN VAIHTELU
VUODENAJAT

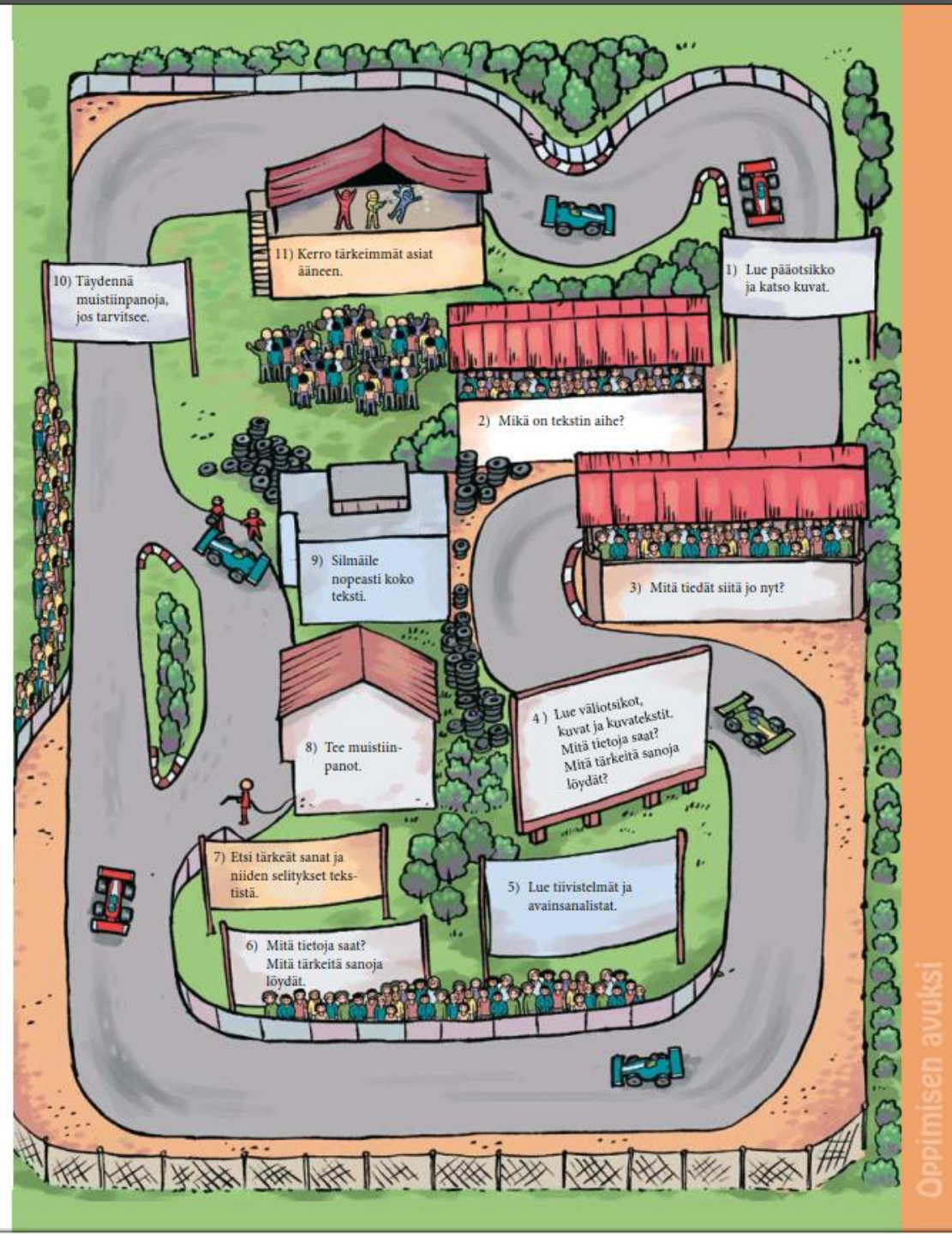
Maapallolta ei voi pudota avaruuteen, koska "alas" on kohti Maan keskustaa. Se on painovoiman vaikutussuunta.

AURINGONVALO

Yö ja päivä vuorottelevat, koska maapallo pyörii. Vuodenajat johtuvat Maan akselin kallistumisesta.

Muokattu teoksesta Avain, Fysiikka 1, Otava 2003.

Lukeminen on...

(Aaltoa ja Kauppista 2011 mukaillen)

monenlaista ymmärtämistä:

- sanatason ymmärtämistä
- käsitteiden ja niiden välisten suhteiden hahmottamista
- pääasioiden löytämistä
- kokonaisuuden hahmottamista
- asioiden yhdistelyä
- irrallisten asioiden poimimista
- tekstin rakenteen ja etenemisen hahmottamista (esim. juoni, logiikka)
- tekstilajiin liittyvä päättelyä
- asenteiden, sävyjen ja suhtautumistapojen päättelyä
- vuorovaikutusta tekstin kanssa (omat kokemukset ja havainnot)
- eläytymistä tekstin maailmaan, henkilöön...
- tekstin sisältöjen käyttämistä eri tarkoituksiin.

Seuraavat tehtävät

- Ensi kerraksi 6.2.:
Valinnainen tehtävä Moduulista 3 (tulkitseminen - jos teit valinnan tulkintatehtävästä)
 - **Erityisesti alkuvaihe, jos ei alkuopetuksen opintojaksoa:**
<https://peda.net/id/7b8d6bbc031>
- 13.2. mennessä: Lasten kirjan lukeminen ja kirjavinkkaus (ohjeet kirjavinkkaukseen ensi kerralla)
Luettavaa löytyy esim.:
<https://lukemo.fi/>
<https://www.mitalukis.fi/mita-lukis>
<https://www.kirjasampo.fi/fi/node/13308> (huom. sivun oikeassa laidassa luokittelu teemoittain; ks. etenkin lasten- ja nuortenkirjallisuus)
<https://lastenkirjahylly.blogspot.com/>
(Huom. ei itselle tuttua kirjaa eikä genreä (jos siis olet erityisesti perehtynyt johonkin kaunokirjallisuuden lajiin) eikä liian helppoa kirjaa (esim. pikkulasten Puppe oppii haukkumaan -katselukirjat))

Lukemisen strategioista

Tekstin ymmärtäminen on yksi vaativimmista toiminnoista, johon ihmismieli kykenee.

(Aro & Torppa 2020, s. 19 oheisessa teoksessa
https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64401/LuKi_opas_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Taulukko 1. Yhteenvedo luetun ymmärtämisen prosesseista ja osataidoista

ALEMMAN TASON PROSESSIT

- riittävä lukusujuvuus
- kielen rakenteiden hallinta
- sanaston ja käsitteiden hallinta

YLEMMÄN TASON PROSESSIT

- päättelykyky
- muisti
- tarkkaavuus
- toiminnanohjaustaidot

TAVOITE, MOTIVAATIO JA TUNTEET

- tavoite lukemiselle
- tieto siitä, kannattaako tekstiä lukea
- tieto tavoitteen kannalta olennaisista osista
- lukusuunnitelma

LUKEMISPROSESSIN VAIHTEET

Ennen lukemaan ryhtymistä lukija

- silmäilee tekstiä ja tekee ennakoivia oletuksia
- miettii, mitä kannattaa lukea
- arvioi tietoisesti tai tiedostamatta mitä lukee ja kauanko lukee

Lukemisen aikana lukija

- huomioi tekstien osia eri tavoin
- liikkuu tekstissä edestakaisin etsiäkseen tietoa ja selvittääkseen hämmennystä
- ennakoi tulevaa tekstiä ja päivittää oletuksiaan
- suhteuttaa aiempaa tietoaan tekstin tuomiin uusiin tietoihin
- suhteuttaa tekstin eri osien tietoa toisiinsa
- tekee päätelmiä ja tulkintoja
- käyttää strategioita
- eläytyy lukemaansa

Lukemisen lopussa lukija

- palaa lukemaansa tekstiin tai sen osiin
- muotoilee omin sanoin pääasian ja tekee muistiinpanoja tai yhteenvedon
- pohtii lukemaansa vielä lukemisen päätyttyä

Ops: tulkintataidot 1-2 lk (nostoja)

Tekstinymmärtämisen perusstrategiat (T5)	ESIM. harjoittelu tuetusti (esim. toistava → päättelevä → arvioiva lukeminen; uusien sanojen päättely) Omien tekstin ymmärtämisen taitojen ohjattu arviointi Tekstien käyttäminen omien ajatusten kehittelyyn.
Tekstien erittely ja tulkinta (T6)	Kerronnan peruskäsitteet Eri tekstilajien vertailu (kertova, ohjaava, tietotekstit) Ajan, järjestyksen ja paikan ilmaisun keinojen tunnistaminen Tekstien merkitysten ja kielellisten valintojen arviointi ja soveltaminen suhteessa omaan elämään.
Tiedonhankinta- taidot ja lähdekriittisyys (T7)	Löydän tietoa kyselemällä, havainnoimalla ympäristöä ja tarkastelemalla kuvia. Löydän tietoa kirjoitetuista lähteistä tuetusti. Kerron löytämiäni tietoja muille jollain tavalla (esim. suullisesti, kirjallisesti, kuvallisesti). Löydän tietoja erilaisista lähteistä ohjatusti ja jaan niitä muille ohjeen mukaisella tavalla. Pohdin ohjatusti tietojen luotettavuutta ja käytettävyyttä. Käytän löytämiäni tietoja eri yhteyksissä.
Ikätasoisien kirjallisuuden ja tekstien tuntemus ja lukukokemusten jakaminen (T8)	Omista luku-, kuuntelu- tai katselukokemuksista kertominen (tuetusti?). Kaunokirjallisuuden päälaajien tunnistaminen (kertomus, runo, näytelmä). Itseä kiinnostavien tekstien ja myös itselleni uusien tekstien valitseminen. Itseä kiinnostavan luettavan, katsottavan ja kuunneltavan löytäminen ja niistä oman mielipiteen muodostaminen. Niiden hyödyntäminen virikkeenä omalle ilmaisulle. Kirjaston palvelujen käyttäminen.

Ops: Tulkintataidot 3-6 lk (nostoja)

Tekstinymmärtämisen perusstrategiat (T5)	aktivointi ja soveltaminen (esim. toistava - päättelevä - arvioiva). Omien lukutapojen tarkkailu, itsearviointi ja kehittämistavoitteiden asettaminen. Totuttautuminen lukemaan ja etsimään myös uudenlaisia tekstejä.
Tekstien erittely ja tulkinta (T6)	Eri tekstilajien tunnistaminen: kertova teksti, tietoteksti (kuvaava teksti), ohjaava teksti, kantaa ottava teksti (mielipideteksti). Eri tekstilajien tavoitteiden, perusrakenteen, ominaispiirteiden ja ilmaisutapojen ymmärtäminen. Faktan erottaminen mielipiteestä. Eri tiedonalojen tekstien ja mediatekstien tulkinta ja tavoitteellinen hyödyntäminen oman ajattelun syventämisessä ja sana- ja käsitevarannon laajentamisessa.
Tiedonhankinta- taidot ja lähdekriittisyys (T7)	tiedonhaun perustaidot. Eri tietolähteiden vertailu ja niiden luotettavuuden pohdinta, sopivuuden arviointi Hankitun tiedon hyödyntäminen omassa ajattelussa ja työskentelyssä.
Ikätasoisien kirjallisuuden ja tekstien tuntemus ja lukukokemusten jakaminen (T8)	Erilaisten luku-, katselu- ja kuuntelukokemusten (kaunokirjallisuutta, tietokirjallisuutta, mediatekstejä) jakaminen toisille (myös monimediaisissa ympäristöissä). Kirjallisuuden monipuolinen lukeminen